

Rapport från inventering av läderbagge och mulmknäppare på fyra skärgårdslokaler 2019

Kajsa Mellbrand

En inventering av läderbagge genomfördes av Daniel Segerlind och Joel Hallqvist vid Ecocom AB på uppdrag av Länsstyrelsen i Södermanlands län under augusti 2019. Inventeringen gjordes på fyra lokaler längs den sörmländska kusten inom projektet LIFE Coast Benefit, öarna Askö, Hartsö och Sävö, samt den sörmländska delen av Tullgarns naturreservat. Denna rapport baseras på en sammanfattning av inventeringsresultaten från Ecocom.

Bakgrund

Läderbagge (*Osmoderma eremita*) är känd från flera lokaler i Sörmland, främst i de centrala delarna av länet samt vid Mälaren. De kända lokalerna är oftast ekhagar med rik förekomst av grova äldre träd, ofta marker som tillhör eller har tillhört de större godsen i Sörmland som t.ex. Gripsholms hjorthage och Sparreholms ekhagar. Denna beskrivning stämmer väl in på en av de lokaler som undersökts i den här inventeringen, Tullgarn. På skärgårdsöarna i Sörmland har ingen tidigare inventering gjorts av läderbagge eller andra hålträdsskalbaggar. På Tullgarn har arten tidigare eftersökts utan resultat, området inkluderades ändå i undersökningen då det ligger närmast kända lokaler. Alla lokalerna är naturreservat där mycket av de forna betesmarkerna fortfarande betas. Alla lokalerna har förekomst av grova äldre ekar.

Läderbaggen blir vuxen under juli och augusti, men då den enskilda skalbaggens period som vuxen endast varar någon vecka varierar flygtiden mellan olika träd, lokaler och år beroende på trädets förutsättningar, väder och populationens storlek. Inventeringen omfattade även mulmknäppare (*Elater ferrugineus*). Detta då mulmknäpparens larver prederar på läderbaggens larver, dvs arten är knuten till områden med större förekomster av läderbagge.

Metodik

Inventeringen gjordes den 20-22 augusti 2019 i på förhand utvalda områden i Tullgarn och på Askö, Sävö och Hartsö (se karta 1-4).

Inom dessa områden har samtliga större ekar undersökts. Inventeringen gjordes genom tre olika metoder: aktivt sök av avföring och skalrester inuti ihåliga ekar med förekomst av mulm, fallfällor samt feromonfällor (**Tabell 1**). Fallfällor placerades ut på Tullgarn och Sävö, inte på Hartsö och Askö då träden där det var möjligt att gräva ner fällor inuti mulmen var väldigt få. Feromonfällor för läderbagge och mulmknäppare (*Elater ferrugineus*) placerades på Tullgarn, Sävö och Hartsö. Inga feromonfällor placerades på Askö då förutsättningarna för läderbagge bedömdes vara för dåliga där (träden överlag för unga, få träd med håligheter).

På de träd där håligheter i stam eller efter grenbrott funnits på tillgänglig höjd med steg (max ca 4 m) har eventuell mulm genomsökts i avseende att detektera spillning eller fragment efter läderbagge. I nedanstående tabell är det antalet sådana träd som avses med antal *undersökta träd*.

Tabell 1. Antalet undersökta träd är de träd där håligheter med mulm funnits på tillgänglig höjd. För feromonfällor anger siffran utanför parentes antalet feromonfällor för läderbagge, och siffran inom parentes antalet fällor för mulmknäppare.

Lokal	Undersökta träd	Fallfällor	Feromonfällor
Tullgarn	10	4	4 (1)
Askö	2	-	-
Sävö	7	5	1(1)
Hartsö	5	-	1(1)

Då den här inventeringen av praktiska och ekonomiska skäl inte kunde genomföras under hela perioden utan endast under en mycket kort tidsperiod, valdes en tidpunkt sent i augusti för att skalrester och färsk avföring skulle kunna påvisas om de adulta skalbaggarnas flygtid missades. Feromonfällor för läderbagge kombinerades med feromonfällor för mulmknäppare. De flesta läderbaggar lämnar aldrig trädet de är födda i, och de som gör det sprider sig ganska korta sträckor,

medan mulmknäpparen är mer benägen att sprida sig och flyger längre. Då inventeringen gjordes under mycket kort tid var förutsättningarna därmed bättre för att få mulmknäppare i feromonfällor jämfört med läderbagge, förutsatt att båda arterna förekommer.

Resultat och diskussion

Inga läderbaggar (eller mulmknäppare) påträffades på någon av lokalerna. Detaljer och diskussion ges här för respektive område som inventerats.

Tullgarn

Inga fynd av läderbagge (inklusive spillning och fragment) gjordes Markerna runt Tullgarns slott är naturreservat och har en god förekomst av stora äldre ekar (den största eken i Södermanlands län finns här). Förutsättningarna för läderbagge finns, och geografiskt är lokalen den som ligger närmast befintliga läderbaggelokaler. På grund av detta har arten eftersökts i Tullgarnområdet förr, även då utan fynd.

Askö

Inga fynd av läderbagge (inklusive spillning och fragment) gjordes. I en av de större ekarna i ett bryn hittades spillning av någon av guldbaggarna, osäkert vilken. På Askö hittades bara några enstaka ekar med förutsättningar att kunna hysa läderbagge, därför placerades inga fallfällor eller feromonfällor på ön utan enbart genomsök av mulm gjordes. På Askö förekommer ek främst på norra delen av ön (norr om forskningsstationen). Generellt är ekarna på ön för unga, friska och utan håligheter, så att hålträden är väldigt få och långt ifrån varandra. Förutsättningarna är därmed inte särskilt bra för läderbagge i dagsläget, även om det finns potential att utveckla naturvärden för mulmlevande insekter på sikt i många av träden.

Sävö

På Säväo placerades både fallfällor och feromonfällor. Inga fynd av läderbagge gjordes, däremot hittades fragment av minst fem individer av svart guldbagge (*Gnorimus variabilis*), rödlistad som EN, i en av ekarna och spillning som troligen kommer från samma art i ytterligare fem ekar. Ekarna på ön är koncentrerade till ett par områden på södra delen av ön, men har troligen historiskt varit fler.

Hartsö

Inga fynd av läderbagge (inklusive spillning och fragment) gjordes. Tre larver av svart guldbagge påträffades i en ek med stor stamhålighet. Även på Hartsö placerades ett par feromonfällor, men inga fallfällor då ekar där det gick att gräva ner sådana i mulmen var väldigt få. Ön har god förekomst av ek, men många av träden är för unga och få träd utgör lämpligt habitat för läderbagge. Under inventeringen noterades gnag av reliktböck (*Nothorina muricata*), rödlistad som EN, på en tall i hållmarksartad tallskog med många grova solbelysta tallar. Även tallticka observerades.

Inventeringen har lett till bättre kunskap om värden knutna till äldre ihåliga ekar i de områden som inventerats, även om läderbagge inte påträffades. På två av lokalerna har fynd gjorts av andra rödlistade arter av intresse för naturvårdsarbetet. I synnerhet på öarna, där inventeringar av mulmlevande insekter aldrig tidigare gjorts, är denna kunskap värdefull för framtida skötsel av ekmiljöerna.